

TEXNIKUM TALABALARINI TADBIRKORLIKKA JALB QILISH

Raximova Gulnoza Shavkatovna

Zikirova Guljaxon Turgunovna

Koson tumani 4-son texnikum

DOI: 10.5281/zenodo.22653260

ABSTRACT: Maqolada professional ta'lim tizimining muhim bo'g'ini hisoblangan texnikum talabalarini tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish, ularda startap loyihalarini shakllantirish va biznes ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Bugungi kunda mehnat bozori talablarining o'zgarishi va yoshlar bandligini ta'minlashda kichik biznesning o'zni tahlil qilinib, texnikumlarda tadbirkorlik muhitini yaratish bo'yicha xorijiy tajribalar va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Keywords: professional ta'lim, texnikum, yoshlar tadbirkorligi, startap, innovatsiya, inkubatsiya markazlari, biznes-reja, moliyaviy savodxonlik

Zamonaviy dunyoda iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning eng asosiy drayveri innovatsion g'oyalar hamda tadbirkorlik faoliyati hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda yoshlarni tadbirkorlikka yo'naltirish, ularning biznes tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, professional ta'lim tizimini, xususan, texnikumlarni isloh qilish jarayonida talabalarga faqatgina tor doiradagi mutaxassislikni o'rgatish bilan cheklanib qolmay, ularda mustaqil biznes yuritish ko'nikmalarini shakllantirish muhim vazifa qilib belgilangan.

Texnikumlar o'z mohiyatiga ko'ra amaliy ko'nikmalarga asoslangan ta'lim maskanlaridir. Bu yerda tahsil olayotgan talabalar ma'lum bir sohada (masalan, axborot texnologiyalari, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi, yengil sanoat, qurilish va h.k.) aniq texnik bilimlarga ega bo'ladilar. Agar ushbu texnik bilimlarga tadbirkorlik va biznes boshqaruvi ko'nikmalari integratsiya qilinsa, texnikum bitiruvchisi oddiy ish qidiruvchidan yirik ish o'rinlari yaratuvchi tadbirkorga aylanishi mumkin. Shu tariqa maqolaning maqsadi texnikum talabalarini tadbirkorlikka jalb qilishning samarali mexanizmlarini tadqiq etish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Bugungi kunda jahon mehnat bozori juda tez o'zgarimoqda. Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari ko'plab an'anaviy kasblarning yo'qolib ketishiga yoki transformatsiyaga uchrashiga olib kelmoqda. Bunday sharoitda faqat bitta yo'nalishdagi tor texnik bilim bilan uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish qiyin. Zamonaviy mutaxassis moslashuvchan, kreativ va muammolarga yechim topa oladigan bo'lishi lozim.

Tadbirkorlik ta'limi nafaqat shaxsiy biznesni ochish, balki shaxsda quyidagi muhim hayotiy va professional ko'nikmalarni (Soft Skills) shakllantirishga xizmat qiladi:

✓ *Kreativ fikrlash va innovatsiyalarga intilish:* Bozordagi bo'shliqlarni ko'ra bilish va yangi mahsulot yoki xizmat turlarini taklif qilish.

✓ *Tavakkalchilikni boshqarish (Risk management):* Noaniqlik sharoitida to'g'ri qaror qabul qila olish va mas'uliyatni o'z zimmasiga olish.

✓ *Kommunikatsiya va muzokaralar olib borish:* Hamkorlar, mijozlar va investorlar bilan to'g'ri muloqot o'rnatish.

✓ *Moliyaviy savodxonlik:* Daromad va xarajatlarni hisoblash, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish.

Texnikum talabalari amaliy mehnatga yaqin bo'lganliklari sababli, ularda ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish zanjiridagi muammolarni ko'rish imkoniyati yuqori bo'ladi. Masalan, avtomobillarni ta'mirlash yo'nalishida o'qiydigan talaba sohadagi texnik muammoni yaxshi biladi va unga yechim bo'ladigan yangi moslama yoki xizmat turini o'ylab topishi mumkin. Biroq, uni biznes loyihaga aylantirish uchun unga iqtisodiy bilimlar yetishmaydi. Aynan shu sababli ham texnikumlarda tadbirkorlik muhitini yaratish dolzarb hisoblanadi.

G'arbiy Yevropa va Osiyoning rivojlangan davlatlarida professional ta'lim muassasalarida tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha boy tajriba to'plangan. Masalan:

- *Germaniya tajribasi (Dual ta'lim tizimi):* Germaniyada professional ta'lim asosan korxonalar bilan uzviy bog'liq holda tashkil etiladi. Talabalar haftaning bir qismini texnikumda (Berufsschule), qolgan qismini esa bevosita ishlab chiqarishda o'tkazadilar. Nemis modelida tadbirkorlikka jalb qilish

“ichki tadbirkorlik” tushunchasi orqali amalga oshiriladi. Ya’ni, talaba ishchi sifatida ham korxonani rivojlantirish uchun qanday innovatsiya qilish kerakligini o’rganadi. Keyinchalik esa ushbu tajriba negizida o’z xususiy korxonasini ochadi.

- *Finlyandiya tajribasi (Yrittäjäyyskasvatus):* Finlyandiya ta’lim tizimida tadbirkorlik tarbiyasi bog’cha yoshidanoq boshlanadi va professional kollejlarda eng yuqori nuqtasiga chiqadi. Kollejlarda “O’quvchi kompaniyalari (Mini-companies)” tashkil etiladi. Talabalar dars jarayonida real soliq to’lamaydigan, lekin real mahsulot ishlab chiqaradigan kichik korxonalarini tuzadilar. Bir yil davomida ushbu kompaniyani boshqarib, biznesning barcha bosqichlarini amalda sinab ko’radilar.

- *Janubiy Koreya tajribasi (Meister Schools):* Janubiy Koreyadagi professional maktablar va texnikumlarda maxsus startap inkubatorlari ishlaydi. Talabalarining innovatsion g’oyalari davlat va xususiy sektor tomonidan birgalikda moliyalashtiriladi. Eng yaxshi loyiha mualliflariga o’qishni tamomlamasdan o’z laboratoriya va ustaxonalariga ega bo’lish imkoniyati beriladi.

Shunday qilib, xorijiy tajribalardan ko’rinib turibdiki, tadbirkorlikni faqatgina nazariy kitoblardan o’rgatib bo’lmaydi. Uni muvaffaqiyatli joriy etish uchun amaliy ekotizim zarur. Shuningdek, O’zbekistonda ham professional ta’lim tizimi so’nggi yillarda mutlaqo yangi bosqichga ko’tarildi. Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda Savdo-sanoat palatasi hamkorligida yoshlarni tadbirkorlikka jalb qilish bo’yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, texnikumlarda yoshlar tadbirkorligini qo’llab-quvvatlash markazlari tashkil etilmoqda, imtiyozli kreditlar ajratish tizimi yo’lga

qo’yilgan. Biroq, o’tkazilgan tahlillar va amaliy kuzatishlar texnikum talabalarini tadbirkorlikka keng jalb qilishda hali ham bir qator tizimli muammolar mavjudligini ko’rsatmoqda:

- *O’quv dasturlarining nazariyaga asoslanganligi:* Aksariyat texnikumlarda “Tadbirkorlik asoslari” yoki “Iqtisodiyot” fanlari an’anaviy ma’ruza shaklida o’tiladi. Talabalar biznes-reja tuzishni, soliq tizimini, marketing strategiyalarini amalda qo’llashni o’rganmaydilar.

- *Pedagogik kadrlar salohiyati:* Texnikumlarda biznes fanlaridan dars beradigan o’qituvchilarning o’zlari real biznes tajribasiga ega emaslar. Bu esa darslarning qiziqarsiz va hayotdan uzilgan holda o’tilishiga sabab bo’ladi.

- *Moliyaviy va infratuzilmaviy cheklovlar:* Texnikum darslaridan so’ng talabalar o’z g’oyalari ustida ishlashlari uchun maxsus Co-working (hamkorlikda ishlash) makonlari, internet va laboratoriyalar yetishmaydi. Shuningdek, talabalarining startap loyihalarini dastlabki bosqichda moliyalashtirish (seed funding) mexanizmi sust rivojlangan.

- *Psixologik to’siqlar va stereotiplar:* Ko’pgina yoshlarda muvaffaqiyatsizlikka uchrash qo’rquvi yuqori. Shuningdek, ota-onalarda ham farzandini tadbirkor emas, balki faqat davlat ishida yoki biror muqim joyda maoshli ishchi bo’lib ishlashini xohlash stereotipi saqlanib qolmoqda.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish va texnikumlarda talabalar tadbirkorligini yangi darajaga olib chiqish uchun tizimli yondashuv talab etiladi. Bizningcha, ushbu jarayonni 4 ta asosiy blokda tashkil etish maqsadga muvofiq (1-jadval).

1-jadval. Texnikum talabalarini tadbirkorlikka jalb qilish modeli

BLOK NOMI	AMALGA OSHIRILADIGAN TADBIRLAR	KUTILAYOTGAN NATIJA
1. Ta’limiy blok	Darslarni Keys-stadi (Case study) va o’yin texnologiyalari orqali o’tish.	Biznes bo’yicha fundamental amaliy bilimlarni shakllantirish.
2. Infratuzilmaviy blok	Texnikumlarda Inkubatsiya va akseleratsiya markazlarini ochish.	G’oyalarni prototip darajasiga olib chiqish uchun makon yaratish.
3. Mentorlik bloki	Real tadbirkorlarni haftalik uchrashuvlar va master-klasslarga jalb qilish.	Muvaffaqiyatli tajribani bevosita o’rganish va motivatsiya olish.
4. Moliyaviy blok	Mini-grantlar va “Biznes makon” tanlovlarini o’tkazish.	Ilk startap kapitalini shakllantirish.

Tadbirkorlik darslari ma’ruzalardan interaktiv o’yinlarga o’tishi kerak. Masalan, talabalar guruhlariga bo’lingan holda o’zlarining virtual kompaniyalarini tuzishlari, mahsulot ishlab chiqishlari va uni boshqa guruhlariga “sotishlari” lozim. “Lean Startup (Tejamkor startap)” metodologiyasini o’quv dasturlariga kiritish zarur. Bu metod yoshlarga katta mablag’ sarflamasdan,

eng minimal mahsulot (MVP - Minimum Viable Product) yaratish orqali bozorni sinab ko’rishni o’rgatadi.

Har bir texnikumda kichik o’lchamli bo’lsa-da Inkubatsiya markazlari bo’lishi shart. Bu markaz talabaga quyidagilarni taqdim etadi:

Bepul yuqori tezlikdagi internet va ishchi maydoni;

Yuridik va buxgalteriya masalalari bo'yicha maslahatlar;

Biznes-reja tuzishda ekspert yordami.

Muvaffaqiyatli tadbirkorlarni texnikumlarga amaliyotchi-o'qituvchi yoki mentor (boshqaruvchi) sifatida birlashtirish kerak. Talaba haftada bir marta muvaffaqiyatli biznesmenning yonida yurib, uning kunlik ish tartibi, qaror qabul qilishi va muammolarni qanday hal etishini ko'rishi lozim. Bu yoshlardagi qo'rquvni yo'qotadi.

Texnikum talabalari o'rtasida startap harakatini rivojlantirish juda muhim. Startap oddiy tadbirkorlikdan o'zining innovatsionligi, tez o'sish salohiyati va texnologiyalarga asoslanganligi bilan ajralib turadi.

Texnikumlarda quyidagi yo'nalishlarda talabalar startaplarini tashkil etish imkoniyatlari yuqori:

➤ *Agroteknologiyalar (AgroTech):* Qishloq xo'jaligi texnikumlari talabalari uchun aqlli issiqxonalar, tomchilab sug'orishning avtomatlashtirilgan tizimlari, dori sepuvchi dronlar xizmati.

➤ *Yashil energiya (GreenTech):* Muqobil energiya manbalarini o'rnatish, ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha kichik biznes subyektlari.

➤ *Raqamli xizmatlar (IT-services):* Mahalliy korxonalar uchun veb-saytlar yaratish, SMM (ijtimoiy tarmoqlarda marketing) xizmatlarini ko'rsatish, kompyuter va mobil qurilmalarni ta'mirlash markazlari.

➤ *Hunarmandchilik va dizayn:* Milliy va zamonaviy kiyimlarni modellashtirish, mebelsozlikda yangi dizaynlarni joriy etish.

Hukumat tomonidan o'tkazib kelinayotgan "Yurt kelajagi", "Startup turlari" kabi tanlovlarda texnikum talabalari uchun alohida kvotalar va

nominatsiyalar ajratilishi, ularning g'oyalari rag'batlantirilishi zanjirning uzluksizligini ta'minlaydi.

Xulosa. Texnikum talabalarini tadbirkorlikka jalb qilish — bu shunchaki yoshlar bandligini ta'minlash chorasini emas, balki mamlakat iqtisodiyotining intellektual va sanoat salohiyatini oshirishning strategik yo'lidir. Texnik bilim va biznes ko'nikmalarining birlashishi mehnat bozorida mutlaqo yangi formatdagi raqobatbardosh kadrlarni shakllantiradi.

Tadqiqot va tahlillar natijasida quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

-*O'quv dasturlarini transformatsiya qilish:* Professional ta'lim yo'nalishlaridan qat'i nazar, barcha texnikumlarda "Amaliy tadbirkorlik va startap loyihalash" fani kiritilishi va u faqat keyslar hamda amaliy topshiriqlar asosida baholanishi kerak.

-*Moliyaviy rag'batlantirish mexanizmini soddalashtirish:* Texnikum talabalari uchun maxsus "Talaba startapi" mikrocredit liniyalarini joriy etish, bunda garov ta'minoti o'rniga texnikum rahbarining kafolati yoki loyiha prototipini qabul qilish tizimini yo'lga qo'yish lozim.

-*Texnikumlar infratuzilmasidan samarali foydalanish:* Darslardan so'ng texnikum ustaxonalari va laboratoriyalarini talabalarga o'z biznes mahsulotlarini ishlab chiqarishlari uchun bepul ijaraga berish (inkubator vazifasida) tizimini joriy etish.

-*Tadbirkorlik olimpiadalarini va ko'rgazmalarini o'tkazish:* Har yili hududiy va respublika miqyosida "Texnikumlar biznes-g'oyalari" yarmarkalarini tashkil etib, unga yirik investorlar va ishlab chiqaruvchilarni jalb qilish.

Xulosa qilib aytganda, agar biz bugun texnikumda tahsil olayotgan yoshlarga o'z g'oyalarni biznesga aylantirish imkonini bersak, ertaga mamlakatimiz iqtisodiyoti mustahkam poydevorga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 11-avgustdagi "Kambag'allikni qisqartirish va bandlikni ta'minlash jarayonlarida yoshlarni

tadbirkorlikka jalb qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4804-sonli Qarori.

2.Rasulov V. (2025). The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses. Crown Business.

3.Finlyandiya ta'lim modelida tadbirkorlik tarbiyasi: Yrittäjiyyskasvatus yo'riqnomalari// <https://www.bachelorsportal.com/study-options>

4.Харламов К. Н., & Петрова М. А. (2025). Функция поддержки предпринимательства в университетах и появление технологических студенческих стартапов. Beneficium, (1 (54)), 80-88.

Muratov V. Teaching technical school students entrepreneurship as a way of developing agency // Education Issues. 2026. No. 1. P. 185-213.